

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

Романюк К.О., асистент

Закарпатський Угорський педагогічний інститут імені Ференца Ракоці

У статті визначено низку педагогічних умов, дотримання яких суттєво вплине на рівень міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку. Доведено їх ефективність на основі даних експериментального дослідження.

Ключові слова: міжетнічна толерантність, педагогічні умови, навчально-виховний процес, діти старшого дошкільного віку.

Романюк К.А. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ВОСПИТАНИЯ МЕЖЭТНИЧЕСКОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ: ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ОБОСНОВАНИЕ / Закарпатский Венгерский педагогический институт имени Ференца Ракоци, Украина.

В статье определен перечень педагогических условий, соблюдение которых существенно повлияет на уровень межэтнической толерантности детей старшего дошкольного возраста. Доказана их эффективность на основе данных экспериментального исследования.

Ключевые слова: межэтническая толерантность, педагогические условия, учебно-воспитательный процесс, дети старшего дошкольного возраста.

Romanjuk K. PEDAGOGICAL CONDITIONS OF UPBRINGING INTERETHNIC TOLERANCE OF PRESCHOOL AGE CHILDREN: EXPERIMENTAL SUBSTANTIATION/ Transcarpathian Hungarian Pedagogical Institute named after Ferenc Rakoczy, Ukraine

This article contains a list of pedagogical conditions, compliance with which significantly affect the level of inter-ethnic tolerance of preschool age children. Their effectiveness is proved on the basis of the experimental research.

Key words: interethnic tolerance, pedagogical conditions, educational and upbringing process, preschool age children.

Процес формування етнокультурної компетентності особистості поряд з опануванням полікультурними знаннями з наймолодшого віку набувають, без применшення, загальнонаціонального значення. Вектор розвитку сучасного навчально-виховного процесу спрямований на виховання громадян з ґрунтовними моральними базисами, планетарним світоглядом, толерантними установками, а поліетнічний характер українського суспільства актуалізує виховання міжетнічної толерантності в сучасних ДНЗ України. Виникла необхідність упровадження низки педагогічних умов, які відповідатимуть вимогам часу та слугуватимуть чинником підвищення рівня міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку.

Виховання міжетнічної толерантності саме в старшому дошкільному віці зумовлене низкою об'єктивних чинників. Перш за все, наприкінці дошкільного віку моральні емоції набувають стійкого характеру і стають регуляторами поведінки дитини. Дотримання норм і правил стає для дитини емоційно привабливим, позитивним процесом (Л. Божович) [1]. Як доводить Л. Шибицька, дитина є за своєю природою доброзичлива до світу та оточуючих, а батьки і педагоги відповідають за те, щоб ця доброзичливість переросла в систему стійких моральних мотивів [2]. Окрім розвитку емоційної сфери та формування моральних якостей зростаючої особистості, слід звернути увагу на розвиток етноідентичності дитини, яка, за твердженням В. Кукушина, у 3-4 роки виникає як дифузна ідентичність з етнічною групою [3]. Зрозуміло, що вже з наймолодшого віку зростаюча особистість починає усвідомлювати подібності та відмінності зі своєю соціокультурною групою та представниками інокультур. Примітно, що етноідентичність особи є підставою для формування її етнокультурної компетентності. За переконанням М. Шульги, етнокультурна компетентність дозволяє людині вільно орієнтуватися в світі, будувати поведінку

всередині відповідної культури і одночасно відчувати її межі [4; 64]. У свою чергу, В. Зарицька виявила таку закономірність: чим вища етнокультурна компетентність особистості – носія певної культури, тим ефективнішою буде взаємодія з представниками інокультур [5, 35]. Маємо підстави стверджувати, що етнокультурна компетентність є структурним компонентом міжетнічної толерантності зростаючої особистості, адже передбачає, перш за все, наявність знань та уявлень про власне походження, культуру, особливості своєї етнографічної групи. Водночас, міжетнічна толерантність ґрунтується і на знаннях полікультурного характеру (про етнокультурне та релігійне світове розмаїття), емпатійних та рефлексійних проявах поведінки та діяльності.

Мета статті - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальне дослідження міжетнічної якості дітей старшого дошкільного віку відбувалося на базі ДНЗ м. Івано-Франківська та м. Києва, охоплювало 186 вихованців і 12 педагогів-дошкільників. Оскільки міжетнічна толерантність – складний особистісний феномен, її визначення відбувалося за трьома компонентами: *когнітивним, емоційно-ціннісним та діяльним*. Для кожного з них було дібрано низку діагностичних методик: “Знання національного костюма”, “Сюжетні картинки” (когнітивний компонент); “Розуміння емоційного стану людей, зображених на картинках”, “Впізнай настрій” (емоційно-ціннісний компонент); “Сестрички”, “Рукавичка”, “Пригости цукеркою” (діяльним компонент).

Дані, отримані за кожним із компонентів на констатувальному етапі експерименту, були такими. Високий рівень *когнітивного компонента* був виявлений у 18 дітей (9,68 %); середній – у 65 вихованців (34,95 %); високий у 103 дошкільників (55,38 %).

Стан *емоційно-ціннісного компонента* міжетнічної толерантності засвідчив такий розподіл за рівнями: високий рівень було виявлено у 19 старших дошкільників (10,2 %); середній рівень – у 100 вихованців (53,8 %); у 67 дітей (36,0 %) рівень емоційно-ціннісного компонента було трактовано як низький.

Щодо *діяльним компонента* досліджуваної якості, то у 15 дітей (8,06 %) він знаходиться на високому рівні; середній рівень виявлено у 121 старшого дошкільника (65,05 %); 50 дітей старшого дошкільного віку (26,88 %) продемонстрували низький рівень діяльним компонента міжетнічної толерантності.

Отримані показники за кожним із компонентів дозволили визначити інтегральний показник – загальний рівень міжетнічної толерантності старших дошкільників, які брали участь в експерименті (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Інтегральний показник міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту.

Рівні	Абсолютний показник	%
Низький	48	25,81 %
Середній	135	72,58 %
Високий	3	1,61 %

Як бачимо, стан сформованості міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку не знаходиться на належному рівні та потребує цілеспрямованого педагогічного втручання з метою збільшення кількості старших дошкільників з високим рівнем досліджуваного феномена. Задля цього в експериментальних групах дітей було впроваджено низку педагогічних умов, про які піде мова нижче, а в контрольних –

систему занять, що містили інформацію полікультурного спрямування, поглиблювали знання дітей про самих себе та оточуючих, сприяли формуванню моральних якостей. Кількість дітей в експериментальних групах становила 89 дошкільників, у контрольних – 97 дітей старшого дошкільного віку.

Зупинимося детальніше на тлумаченні дефініції “педагогічні умови”. Так, С. Карпенчук вважає, що педагогічні умови забезпечують реалізацію змісту, форм, методів виховання, оптимізують його підходи, технологію організації виховного процесу як цілісної системи [6; 36]. Отож, педагогічними умовами, дотримання яких, на нашу думку, забезпечить ефективність процесу виховання міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку, є такі: 1) педагогічна співпраця дошкільного закладу та сім’ї; 2) гуманізація та гуманітаризація дошкільної освіти; 3) впровадження інноваційних педагогічних технологій; 4) проектування впливу культурно-освітнього середовища ДНЗ на процес виховання міжетнічної толерантності старших дошкільників; 5) оновлення змісту виховання дітей засобами етнокультури. Нижче стисло розглянуто їхню сутність.

Реалізації **взаємодії педагогів та сімей вихованців** передувало розроблення рекомендацій щодо ефективної взаємодії з батьками: повага й розуміння у ставленні до батьків, вміння поставити себе на їх місце; систематичне обговорення з родинами проблем і питань щодо виховання толерантності у дітей; прагнення регулювати власний емоційний стан, зрівноважувати його під час взаємодії; вміння домовлятися, узгоджувати дії; виявлення уваги, тактовності в розмові. За твердженням О. Вовчик - Блакитної, відвертість, взаємоповага і довіра між вихователями і батьками – важлива умова поліпшення емоційного стану кожного вихованця і групи загалом [7].

Психолого-педагогічна діагностика батьків дозволила нам довідатися про їхнє ставлення до проблеми виховання міжетнічної толерантності в ДНЗ. У межах означеного аспекту, вихователі активно використовували індивідуальні та групові форми співпраці з родинами, особливо при виявленні дітьми толерантного чи інтолерантного ставлення до інших задля коригування такої поведінки, попередження її в майбутньому. Дуже цінним для нас було розуміння батьків, що негативні явища в поведінці чи ставленні дітей можуть бути спричинені подружніми конфліктами, атмосферою в родині та іншими чинниками.

Налагодження методичної роботи вихователів з батьками дітей ґрунтувалося на використанні групових (консультації, презентування кращих ідей родинного виховання); колективних (брифінги, дискусії, батьківські конференції) та наочно-письмових (батьківські стенди, тематичні планшети, скринька пропозицій, інформаційні листи) форм роботи педагогів з батьками. Пізнавальним для нас був досвід проведення з батьками вихованців бесід задля виявлення їх ставлення до актуальності проблеми міжетнічної толерантності та дотичних проблем, обміну кращими ідеями родинного виховання, які, в деяких сім’ях, мали глибокі корені (“Що таке толерантність?”, “Толерантні батьки = толерантні діти!”, “Виховання в дітей співчутливості та уважності”, “Етнокультурна компетентність у дошкільному віці – міф чи реальність?” тощо.). Цінним виявився досвід проведення батьківської конференції “Змінимо світ на краще”, завдяки якій було досягнуто консенсусу у тому, що для XXI сторіччя ця якість є актуальною та необхідною для гармонійного розвитку особистості.

Організація спільної діяльності дітей і батьків була спрямована в трьох аспектах: організація сімейних конкурсів у дитячому садку та групі; презентація результатів спільної творчості дітей та батьків, розповіді про захоплення в сім’ї; проведення спільних справ (екскурсії, оформлення груп, виготовлення посібників тощо).

Означений напрям роботи виявив, що чимало батьків не усвідомлюють важливості виховання міжетнічної толерантності з наймолодшого віку. Тому просвітницька та роз'яснювальна робота в різних формах взаємодії проводилася систематично.

За визначенням В. Кременя, “радикальна гуманізація освіти, посилення особистісного виміру в педагогічній науці та практиці, - це питання, що не викликають сумнівів, а саме: орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти” [8; 4]. Практичним засобом **гуманізації навчально-виховного процесу** слугують особистісно зорієнтовані технології, без яких не можливий полікультурний та етновиховний простір сучасних ДНЗ (Г. Абібуллаєва, Р. Агадуллін, О. Алексеева, О. Будник, К. Крутій, Н. Лисенко). Орієнтирами їх проектування є (за І. Бехом): 1) створення умов для різнобічної життєдіяльності та життєтворчості особистості; 2) забезпечення успішності освоєння вихованцем соціально-моральних норм, його самоствердження; 3) створення ситуацій позитивних емоційних переживань суб'єкта в предметній, комунікативній та спрямованій на суспільне й особистісне самовираження діяльності; 4) формування в освітньому закладі різнопланового, неформального, морального, особистісного спілкування як особливої форми людських взаємин; 5) утвердження позиції вихованця як повноправного учасника педагогічного процесу; 6) створення стимулюючого та розвивального середовища [9; 22 – 23].

Ігри, заняття, різноманітні форми роботи в аспекті гуманізації навчально-виховного процесу, дозволили виявити, що дошкільники, пізнаючи самих себе, прагнули до пізнання оточуючих. Так, проведені заняття під назвою “Я маленька людина”, “Кожний привабливий по-своєму”, “Я – кращий, ти – кращий, всі навколо - кращі”, “Я та люди навколо мене” та ін., сприяли поглибленню знань дітей про самих себе, однолітків, дорослих. Батьки вихованців після кількох занять означеного напрямку відзначали, що діти почали ставити більше запитань, спрямованих на самопізнання; аналізували вчинки та поведінку свою та інших, цікавилися дітьми та дорослими – представниками інокультур. На нашу думку, це опосередковано свідчить про формування основ міжетнічної толерантності вихованців.

Тенденції інформатизації та інтегрування суспільства в світовий інфопростір стають усе більш відчутними в нашому житті. Зростання особистості відбувається в беззаперечній єдності з ними. Проблема **інноваційних технологій** та дотичні питання детально вивчаються вченими минулого та сучасності. Так, етимологію поняття “інноваційні технології” та їх класифікацію досліджують І. Дичківська, А. Бойко; про інноваційний освітній заклад висловлює судження О. Листопад; Т. Павлюк розглядає інформатизацію ДНЗ як актуальну проблему сьогодення. Сучасні дослідники (О. Гончарова, Д. Касаткін, Г. Лаврентьева, І. Мардарова, Т. Павлюк, І. Рогальська, С. Семчук) не мислять навчально-виховний процес педагогічних закладів без інформаційно-комунікативних технологій та комп'ютерних технологій. Як засвідчили результати нашого дослідження, використання комп'ютера у виховному процесі ДНЗ дозволяє урізноманітнити методику роботи з дітьми, доповнюючи традиційне заняття.

У процесі виховання міжетнічної толерантності, ефективними виявилися технології мультимедіа – поєднання спеціальних апаратних засобів і програмного забезпечення, що дозволяє на якісно новому рівні сприймати, обробляти та презентувати різну інформацію: текстову, графічну, звукову, анімаційну, телевізійну тощо [10; 170]. До мультимедійних засобів, що можуть бути використані в навчально-виховному процесі ДНЗ, належать комп'ютер, колонки, CD/DVD програвач, діапроектор, оптичні диски.

Мультимедійна презентація, як певна послідовність слайдів, що логічно пов'язана, об'єднана одною тематикою та загальним принципом оформлення, слугувала вихователям експериментальних груп для демонстрування матеріалів, відео- чи аудіо записів, відповідно до теми, що вивчається. Перевагами мультимедійної презентації, за

нашими дослідженнями, є: візуальний супровід до матеріалу; наближення дітей до реального життя; швидка подача інформації та її легке засвоєння дітьми; новизна, що допомагає сконцентрувати увагу дітей на певний час; динамізм та яскравість зображень, що активно впливають на емоційний стан дітей, створюють позитивний фон на занятті. У дослідженні послуговувались ергономічними вимогами до засобів навчання, пов'язаних з використанням комп'ютера, наведеними Г. Лаврентьевою: 1) передана інформація повинна бути науковою, достовірною, відповідати сучасному стану досліджуваної науки; 2) зміст, обсяг і глибина закладеної інформації мають відповідати віковим особливостям та рівню підготовленості дітей, тобто бути доступними для конкретного віку; 3) засоби навчання мають активізувати увагу дітей, викликати інтерес та зосередження на об'єкті, явищі, результаті; 4) повинні бути придатні до застосування сучасних методів та організаційних форм; 5) мають бути пристосовані до комплексного використання, тобто органічно поєднуватися з іншими засобами навчання, що застосовуються при вивченні відповідної теми [11; 9]. Застосуванню комп'ютерів, за думкою П. Шемет (і ми з нею згодні), сприятимуть інформованість педагогів, адміністрації педагогічних закладів, вихованців та їх батьків про можливості комп'ютерів і зацікавленість у їх використанні [12; 32].

Попри використання комп'ютерних технологій, ефективними у вирішенні завдань нашого дослідження виявилися *технології інтерактивного навчання* як одне з інноваційних педагогічних упроваджень. Сутність інтерактивного навчання ґрунтовно вивчають вітчизняні (Г. Коберник, Л. Пироженко, О. Пометун та ін.) та зарубіжні (М. Кларин та ін.) вчені. Проблеми впровадження елементів інтерактивного навчання в навчальних закладах різних типів відображено в наукових працях таких дослідників, як: О. Комар, В. Барановська, Л. Войцещук, В. Ревенко, А. Скоренок та ін. Інтерактивне навчання – це “спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність” (Л. Пироженко, О. Пометун) [13; 4]. Важливою умовою успішного застосування інтерактивних технологій у ДНЗ є створення ситуації успіху для дитини як передумови досягнення нею певних результатів в оволодінні визначеними знаннями про міжетнічну взаємодію в соціумі. У процесі педагогічного експерименту здійснено впровадження елементів інтерактивного навчання в процес формування міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку на основі моделювання життєвих ситуацій; використання рольових ігор; групового вирішення запропонованих завдань тощо. Алгоритм впровадження інтерактивних елементів навчання був таким: перший етап - це мотивація діяльності дошкільників (концентрація уваги дітей на проблемі толерантності, наприклад, запам'ятовування нової інформації, набуття певних навичок чи вмінь); другий етап – інструктаж з проведення інтерактивної вправи чи завдання, узгодження правил поведінки, після інструктування та визначення “ролей” – безпосередня взаємодія учасників навчально-виховного процесу; підсумковий етап – рефлексія (можливість осмислити використані способи і прийомів, дослідити динаміку активності чи пасивності кожної дитини на різних етапах заняття).

Важливою педагогічною умовою поліпшення процесу виховання міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку є **оновлення змісту дошкільної освіти засобами етнокультури**. У цьому аспекті орієнтирами слугували наукові праці з формування міжетнічної толерантності та етнокультурної компетентності зростаючої особистості В. Зарицької, Л. Ніколаєвої, Т. Поштарьової; національного виховання О. Вишневського, В. Євтуха, В. Кременя, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, Г. Лозко; шляхів інтегрування педагогічного досвіду минулого в сучасний навчально-виховний процес, які вивчають І. Бех, О. Будник, Г. Васянович, О. Гордійчук, К. Крутій, О. Сухомлинська.

З'ясовано, що розмаїття етнокультурних засобів робить процес формування міжетнічної толерантності цікавим та пізнавальним передусім для дітей. Окрім рідної мови, рідної історії, побутової культури, народного календаря, народних традицій, звичаїв та обрядів, ми зосередили увагу на усній народній творчості, дитячому фольклорі, народних дитячих іграх та забавах. Різноманітні жанрові форми *дитячого фольклору*, як засобу етнокультури (прозові – казки, легенди, перекази, оповідання, прислів'я, приказки, загадки, тощо; та поетичні – колискові, забавлянки, ігрові пісні, дражнилки, лічилки, заклички, скоромовки та ін.) дозволили педагогам застосовувати їх у ДНЗ під час різних режимних моментів упродовж дня. У контексті досліджуваної нами проблеми, педагоги експериментальних груп використовували прислів'я та приказки за такими напрямками: 1) ті, що навчають спілкуванню з оточуючими людьми та формують певне ставлення до них; 2) про друзів, дружбу та товаришування; 3) про сім'ю, сімейні стосунки, повагу до батьків; 4) прислів'я, сповнені народно-педагогічного досвіду; 5) ті, що знайомлять дітей з моральними категоріями; 6) про рідний край. Під час читання різноманітних художніх творів, педагоги стимулювали дітей до пригадування вже вивчених прислів'їв, узагальнень, пояснень значень складних слів, що допомагало в засвоєнні морального уроку з художнього твору та прислів'я.

Як виявлено, особливої уваги в роботі педагогів у процесі формування етнокультурної компетентності та міжетнічної толерантності заслуговує *казка*, яка, за Ю. Руденком, – “одна з досконалих форм етнізації і соціалізації між людьми” [14; 124]. Загальновідомо, що усі три групи казок (казки про тварин, фантастичні та соціально-побутові казки) однаково цікаві дітям будь-якого віку. Однак, враховуючи, що головна мета нашого експериментального дослідження – підвищення рівня міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку, увагу було зосереджено на соціально-побутових казках та почасти на казках про тварин.

Не менш важливе значення для вирішення завдань дослідження, зокрема розвитку етнокультурної компетентності, міжетнічної толерантності, культури міжнаціонального спілкування, належало *грі*, особливо *народній*, що має на меті формування якостей соціального, морального, естетичного та фізичного характеру. Долучення дітей до народних ігор закладає надійні підвалини вищих моральних якостей, таких, як громадянськість, гуманізм, милосердя тощо. Окреслені засоби етнокультури засвідчили свої невичерпні педагогічні можливості виховання у дошкільників патріотизму, громадянськості, ідейно-моральних та естетичних почуттів, міжетнічної толерантності та культури міжнаціонального спілкування. З їх допомогою, ми у дисертаційній роботі намагалися допомогти дітям сформувати національний і планетарний світогляд.

Вітчизняні вчені (Г. Беленька, В. Кириченко, Г. Ковганич, К. Крутій, Н. Лисенко, Р. Малиношевський та ін.) та зарубіжні (В. Кукушин, Ю. Мануйлов, Л. Дерман-Спаркс) довели вплив середовища педагогічного закладу на зростаючу особистість. В експериментальних дошкільних закладах ми мали на меті **проектування культурно-освітнього середовища**, сприятливого для формування міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку. Нам імпонує твердження Р. Малиношевського, котрий трактує залежність між середовищем та особистістю як “взаємовплив у процесі взаємодії” [15; 6].

Загальновідомо, що в дошкільному віці важливе значення для дітей відіграє предметно-розвивальний простір. Це ж стосується й виховання міжетнічної толерантності та набуття етнокультурної компетентності дитиною. Наявні в групових кімнатах іграшки, книги, інвентар, меблі, ТЗН (комп'ютери, телевізори, магнітоли тощо), методична література для вихователів – усе це прямо чи опосередковано сприяє етновихованню та вихованню міжетнічної толерантності. У кожній зі старших груп, де проводилась експериментальна робота, створено національні куточки з відповідним наповненням і

тематичною спрямованістю, зокрема: “Сім’я, родина, родовід”, “Рідний край”, “Державні символи України”, “Народні символи України”, “Побут України”, “Декоративно-вжиткове мистецтво та промисли України”. Примітно, що діти виявляють до них ширший інтерес і цікавість, ставлять запитання, чим розширюють свій світогляд та поглиблюють знання. На наше глибоке переконання, такі куточки не лише створюють відповідне естетичне середовище, сприятливе для творчості та натхнення дітей, а й спонукають вихованців до створення виробів і наповнення таких куточків власноруч. Як бачимо, таке предметне наповнення культурно-освітнього середовища слугує його національною (етнічною) складовою, долучаючи особистість до історико-культурних коренів.

Однак, відчутним є брак матеріалів, які б “розповідали” дітям про етнокультурне розмаїття нашого світу. Тому, за нашої ініціативи, вихователі надали національним куточкам більш полікультурне спрямування, поповнивши їх глобусами, картами світу, прапорами різних країн, зображенням нашої держави поряд з країнами-сусідами, зображеннями представників інокультур у національних костюмах.

В ефективності розглянутих вище педагогічних умов ми мали можливість переконатися, провівши контрольний зріз за ідентичними діагностичними методиками, що й на констатувальному етапі експерименту. Зміни в показниках та їх динаміку висвітлено в табл. 2.

Таблиця 2 - Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнями сформованості кожного з компонентів міжетнічної толерантності на початок і кінець експерименту.

Рівні	ЕГ			КГ		
	Констатувальний етап	Формувальний етап	Динаміка	Констатувальний етап	Формувальний етап	Динаміка
Когнітивний компонент						
Низький	53,93 %	26,97 %	- 26,96 %	58,43 %	50,56 %	- 7,87 %
Середній	33,71 %	51,69 %	+ 17,98 %	41,57 %	49,44 %	+ 7,87 %
Високий	12,36 %	21,35 %	+ 8,99 %	8,99 %	8,99 %	0
Емоційно-ціннісний компонент						
Низький	39,33 %	23,60 %	- 15,73 %	35,96 %	31,46 %	- 4,5 %
Середній	34,83 %	38,20 %	+ 3,37 %	51,69 %	50,56 %	- 1,13 %
Високий	25,84 %	38,20 %	+ 12,36 %	21,35 %	26,97 %	+ 5,62 %
Діяльнісний компонент						
Низький	26,97 %	6,74 %	- 20,23 %	27,84 %	18,56 %	- 9,28 %
Середній	64,04 %	75,28 %	+ 11,24 %	67,01 %	73,20 %	+ 6,19 %
Високий	8,99 %	17,98 %	+ 8,99 %	5,15 %	8,25 %	+ 3,1 %

Зрозуміло, що зміна кожного із компонентів міжетнічної толерантності вплинула на загальний рівень досліджуваної якості в дітей на кінець експериментальної діяльності. Це відображено на рисунку 1.

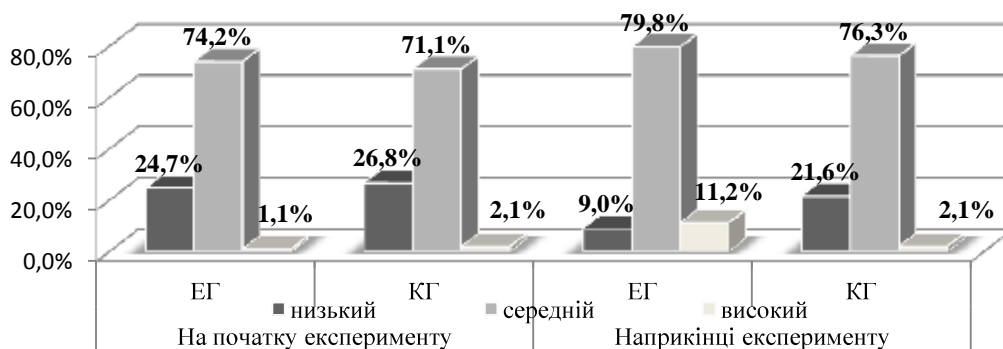

Рис. 1 Динаміка рівнів міжетнічної толерантності дітей в експериментальних та контрольних групах на констатувальному та формуальному етапах дослідження

Як бачимо, ефективність експериментальної роботи з виховання міжетнічної толерантності дітей у ДНЗ доведено порівняльним аналізом динаміки рівнів сформованості міжетнічної толерантності старших дошкільників в експериментальних та контрольних групах. З підвищенням у вихованців експериментальних груп рівня сформованості когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів унаслідок впровадження сукупності виокремлених педагогічних умов у педагогічний процес ДНЗ, комплексно підвищується рівень сформованості досліджуваного феномена. Результати дослідження не розглядаємо як вичерпні в означеній галузі знань. *Подальшого вивчення* потребує проблема вікової динаміки досліджуваного феномена, моніторинг і ґрунтовне вивчення актуальних соціально-педагогічних умов виховання міжкультурного спілкування в навчальних закладах різних типів з урахуванням теоретико-методологічних та організаційно-технологічних аспектів міжетнічної взаємодії в полікультурному просторі освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л. Личность и ее формирование в детском возрасте (Психологическое исследование) / Л.И. Божович – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
2. Шибидька Л.О. Роль зовнішніх засобів у регуляції поведінки старших дошкільників / Л.О.Шибидька // Дошкільна педагогіка і психологія. Республіканський науково-методичний збірник. – Вип. 6. – К. : “Радянська школа”, 1972. – С.51 – 57.
3. Кукушин В.С. Воспитание толерантной личности в поликультурном социуме / В.С. Кукушин – Ростов-на-Дону : ГинГо, 2001. – 404 с.
4. Шульга М. Етнокультурна компетентність особи / М.О. Шульга // Мала енциклопедія етнології та етнопедагогіки / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького ; Редкол. : Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра : Генеза, 1996. – С. 63 – 64.
5. Зарицька В.Г. Формування полікультурної компетентності учнів і вчителя як компонента культури міжнаціональних відносин / В.Г.Зарицька // Постметодика. – 2008. - №2 (79). – С.33 – 38.
6. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : Навч. посібник. / С.Г. Карпенчук . – К. : Вища шк., 1997. – 304 с.: іл.

7. Вовчик-Блакитна О. Співтворчість педагогів та батьків як умова розвитку особистісного потенціалу дитини / О. Вовчик-Блакитна // Мандрівець. – 2007. - № 3. – С. 64 – 71.
8. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
9. Бех І.Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-теоретичні засади / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
10. Освітні технології : [навч.-метод. посібник] / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. / За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 256 с.
11. Лаврентьєва Г. Комп'ютер навчає, розвиває, розважає / Галина Лаврентьєва // Дошкільне виховання. – 2009. - № 10. – С. 8 – 9.
12. Шемет П.Г. Інформатизація – шлях оновлення освіти. / П.Г. Шемет // Постметодика. - №1(15). – 1997. – С. 31 – 32.
13. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Піроженко, Г.І. Коберник та ін. – К. : Наук. світ, 2004. – 85 с. Бібліогр. в кінці розд. (Авт. зазначені на звороті тит. арк.)
14. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Ю. Руденко. – К. : Вид-во О. Теліги, 2003. – 328 с.
15. Малиношевський Р. Взаємозв'язок понять «виховний простір» та «виховне середовище» [Текст] / Р.В. Малиношевський // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2009. - №2. – С. 4-11.

УДК 37.017.4

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГОРДОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сойчук Р.Л., к. пед. н., доцент, докторант

Інститут проблем виховання НАПН України

У статті проаналізовано актуальність проблеми національної гордості в умовах національного виховання; розглянуто сутність та значущість національної гордості у взаємозв'язку із національною гідністю та честю особистості, що формують порядок дій та відносин у системі координат сучасного українського суспільства.

Ключові слова: національна гордість, гордість, гордыня, національна самосвідомість, менталітет, менишвартисть, гіпертрофія, атрофія, національне виховання, громадянин, нація, народ, держава, національні цінності, національна ідея.

Сойчук Р. Л. ПРОБЛЕМА НАЦИОНАЛЬНОЙ ГОРДОСТИ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ / Институт проблем воспитания НАПН Украины, Украина.

В статье осуществлено аналитическое обозрение актуальности проблемы национальной гордости в условиях национального воспитания; рассмотрено содержание и важность национальной гордости во взаимосвязи с национальным достоинством и честью личности, что формирует порядок действий и отношений в системе координат современного украинского общества.

Ключевые слова: национальная гордость, гордость, гордыня, национальное самосознание, менталитет, ущербность, гипертрофия, атрофия, национальное воспитание, гражданин, нация, народ, государство, национальные ценности, национальная идея.